

CAP. IV.

A doua episcopie a Țerii-Românești și viața bisericească în acest principat până la începutul veacului al XV-lea.

Alexandru sau Nicolae Alexandru-Vodă muri la 1364, în toamnă, fără a mai părăsi punctul său de vedere ortodox sau a mai face concesii catolicismului sprijinit de Ungaria. Urmașul său, Vladislav, Vlaicu, urmă la început aceeași linie de purtare în materie religioasă și, arătându-se îndărătnic în ceea ce privește îndeplinirea datoriilor sale feudale față de regele Ludovic, acesta pregătiă la 1365 o expediție de cucerire împotriva Țerii-Românești.

Ea se îndreptă însă în altă direcție, căci moartea Țarului Alexandru făcea cu puțință întinderea regatului unguresc în părțile vidinene. Vlaicu văzù cum Vidinul ajunge în stăpânirea unui Ban al regelui, acel Vidin în care se așezase, după moartea tatălui său, Țarul Strașimir, soțul unei surori catolice a lui Vlaicu. Peste câteva luni însă, orașenii din Vidin se răsculau împotriva ostașilor unguri și a Franciscanilor aduși de aceștia, înlăturându-se episcopul răsăritean de Vidin, și cetatea trecù pe scurt timp în mâinile Românilor lui Vlaicu, cari se aflau la îndemână.

Urmează lupta între oamenii Domnului și ai regelui, până ce Voevodul Ardealului, năvălind în Țara-Românească, perî, cu cea mai mare parte dintre ai săi. Ludovic trebui să primească deci o împăcare care dădea Vidinul înapoi lui Strașimir.

Vlaicu câștigase în aceste împrejurări, nu numai ducatul ardelean, creat anume pentru dânsul, al Făgărașului, dar și Banatul Severinului, fie și în calitate de vasal al puternicului rege vecin. Din partea lui, el se arată îndatoritor față de de un învins așa de darnic, și, în 1369 încă, el recunoște atârnarea bisericească a țerii sale de episcopia catolică a Ardealului și îngăduiă episcopului Dimitrie de acolo

nu-și puie, în Argeș chiar, de sigur la Săn-Nicoară, un sufragant, pe care aveau să-l asculte, spun scrisorile domnești, redactate în limba latină, catolicii «de orice neam și limbă», și «cetățeni» (*cives*) și «oaspeți», adică orășeni ca aceia din Câmpulung, și «popoare», sau «locuitori» în genere, dar nu *oricari* locuitori ai țerii sale. Aceasta constituie însă o mare deosebire și face să se recunoască în acest act, nu o măsură de convertire cu sila, sau măcar de îndemn la o convertire, cât una de îngăduință, menită să rămâie fără urmări practice¹. De bună seamă că sufragantul a fost și numit, pe baza acestei patente a Domnului, și el pare să fi fost Grigore, pe care-l și întâlnim peste câțiva timp.

O parte în această orânduire bisericească va fi avut-o și Clara, care se pare a fi păstrat încă până în acest timp un rost însemnat în conducerea principatului muntean. Amândouă fetele ei, cea măritată cu Strașimir și alta care luase pe Craiul sârbesc Vucășin, rămăseseră catolice și sprijiniau opera de propagandă a Franciscanilor în Peninsula Balcanică. În 1370 Papa-i aduce mulțămiri pentru aceasta și nu uită cu acest prilej nici pe Vlaicu însuși².

Cu câțiva ani în urmă, pribegi din Maramurăș, cu Voevodul Bogdan, prefăcuseră provincia ungurească de pe apa Moldovei, a lui Sas-Vodă, fiul lui Dragoș, și a urmașilor săi, într'o Domnie neatârnată. Bogdan stăpâni puțin, în veșnică luptă cu Ungurii regelui, care nu-l putea ierta, nici îngădui. Nu era în puterea lui să încerce, într'o măsură cât de slabă, a organiza un Stat, care încă nu-și găsisese măcar hotarele firești. Fiul său, Lațcu, se simțea destul de primejduit pentru a cere, cu orice preț, ajutorul regelui Poloniei, care, cucerind ultimele rămășițe din regatul de odinioară al Rusiei Mici, îi ajunsese vecin. Deși ortodox el însuși și căsătorit cu o Doamnă care ținea la ortodoxie, Lațcu rupse legăturile cu Mitropolia rusească a Haliciului,

¹ Hurmuzaki, I², pp. 148-9, n-1 cxii.

² *Ibid.*, pp. 158-9, n-le cxxii-iii.

unde până atunci mergeau să se sfințească preoții săi, și însărcină pe doi Franciscani germani să meargă la Roma chiar, pentru a declara că el se supune, împreună cu țara cea nouă, Bisericii Apusului și cere dela Papă un episcop nou pentru Scaunul său de Domnie al Siretiului, din care vrea să facă și un centru de diecesă. Lațcu alese, ceva mai târziu, pentru locul de episcop catolic al «Țerii moldovenești» pe un Polon, recomandat, de sigur, din partea regelui, Andrei Wasilo din Cracovia. După crearea diecesei Siretiului de către Scaunul roman, Andrei fù consacrat în orașul său de naștere, de către arhipăstorul local, pe care-l ajutară episcopi latini din Răsărit, cel de Chios și unul din «Elata»; între asistenți se întâmpină un călugăr venit din Chios și un Franciscan din Vicina, care poate fi cea dela Dunăre¹. E de crezut că Andrei, episcopul catolic, se va fi așezat chiar în Siretiu și că pentru dânsul s'a clădit, pe dealul care străjuiește orașul, bisericuța de zid, adesea prefăcută, care încă, și în forma ei de astăzi, are urme de o mare vechime.

Haliciul stăteă și el în veacul al XIV-lea supt aripa ocrotitoare a Patriarhiei de Constantinopol. Aceasta pierdeă teren pretutindeni, suferind din ultimele înaintări latine, ca demnitate măcar, mai mult decât ortodoxia însăși atacată de vechii ei dușmani. La aceste lovituri ea răspunse prin chemarea la Constantinopol, pentru informații și poate chiar pentru pedeapsă, a reprezentantului ei în părțile românești, Mitropolitul Iachint.

«Pitacul» adresat de Iachint către Patriarhie ni spune că Domnul s'a împotrivit la plecarea arhierelui străin care aveă, de mai bine de zece ani de zile, grija țerii sale și care, îngăduind întinderea catolicismului și alcătuirea lui în episcopie, nu făcuse altceva decât să urmeze politica lui Vlaicu-

¹ Hurmuzaki, I², p. 160 și urm.; *Studii și documente*, I-II, pp. xxv-vii.

Vodă însuși. Bătrânul Mitropolit fù deci oprit în țară, dar Vodă și Sfatul său trimeseră la Constantinopol pe un alt Grec, Daniil Kritopulos, care, cu acest prilej, se călugări luând numele de Antim, se făcù Patriarhului propunerea de a-l sfinți pe acesta, dacă totuși el vrea să facă un nou Mitropolit, sau, cum se zicea acum, «arhieru a toată Ungrovlahia». Nu doar că Vlaicu ar fi voit și el înlocuirea lui Iachint, dar se temeă ca Bizanțul să nu-i trimeată, potrivit dreptului ce i se recunoscuse în 1359, cine știe ce om necunoscut pentru a păstori țara.

La Constantinopol se luă o măsură prudentă, de împăciuire. Iachint fù păstrat, fără să i se mai impuie grija de a lucra de fapt; aceasta va fi căzut toată asupra celui care eră chemat să-l înlocuiască, Antim, căruia i se dădù numai titlul de «Mitropolit al unei părți din Ungrovlahia», cu adausul neobișnuit și neprecis: «al unei jumătăți» (Octombre 1370)¹. Cum se vede, nu se crease o diecesă nouă, ci se pregătise numai urmașul voit de Domn pentru diecesa cea veche, a cărei reședință rămâneă tot nehotărâtă canoniceste.

Un an după hotărârea în acest chip a împrejurărilor religioase din Țara-Românească, la 1371 deci, Patriarhia întări și situația ortodoxiei în părțile rusești și moldovenești, «cruso-vlahe», cum se ziceă une ori la Constantinopol, prin aceia că, — după cererea noului stăpân al Galiției și Lodomiriei, de alminterea, — ridică episcopia decăzută a Haliciului la demnitatea de Mitropolie, supuindu-i patru episcopate aflătoare cu toatele în țara regelui Casimir². Actul de înălțare al Haliciului e foarte lămurit în ce privește scopurile Bizantinilor în aceste regiuni: noul Mitropolit rusesc al Nord-Vestului se va putea uni cu Mitropolitul, ceva mai vechiu, al Terii-Românești pentru a face hirotoniile de episcopi unde s'ar simți nevoie. Aceasta înseamnă că

¹ *Acta Patr.*, I, p. 532 și urm. Pentru toate, cf. N. Dobrescu *Intemeierea Mitropoliilor*, București, 1906.

² *Acta Patr.*, I, pp. 578-80.

Patriarhul avea cunoștința de înfrângerea catolicismului în țara de curând înființată a Moldovei și că se gândia să câștige înapoi această provincie pierdută pentru ortodoxie, îndată ce ar ajunge în Scaunul Domniei moldovenesti un stăpânitor asemenea cu Alexandru Munteanul.

Lațcu muri înainte de a se putea hotărî la o schimbare a politicii sale religioase. Boierii săi chemară pentru a-i urmă pe cneazul rus Iurg Coriatovici, dintre aceia pentru cari tocmai Patriarhul organizase și întărise Biserica ortodoxă în Statele regelui Poloniei. Domnia lui reprezintă, fără îndoială, cum am spus și altă dată, și o «reacțiune ortodoxă»; legături de-ale lui cu Roma nu se constată și nu se pot închipui; seria episcopilor de Siretiu se poate urmări numai cu greu, și niciunul n'a lăsat vre-o urmă de păstorie efectivă. A stăpânit însă prea puțin pentru ca așezăminte nouă să poată însemna cei câțiva ani pe cari i-a îngăduit la noi soarta. Ceia ce spune legenda, păstrată în cronica lui Ureche, că Iurg a făcut Mitropolit al Moldovei pe Teoctist, legând această Mitropolie nouă de Scaunul patriarhal din Ohrida,— care nu însemna atunci absolut nimic —, cade în rândul acelor greșeli tradiționale care nu se mai discută și n'ar fi trebuit, poate, să fie discutate niciodată. Că, totuși, el ar fi făcut, cu voie dela Constantinopol, o asemenea Mitropolie, — nu se poate admite.

Avem doar actele patriarhale până la începutul veacului al XV-lea, și în ele nu se cuprinde nicio piesă privitoare la această creare a unei nouă diecese metropolitane. Nimic în corespondențele ulterioare, — care privesc pe «episcopii» moldoveni și pe niciun Mitropolit al țerii, — nu poate fi tălmăcit ca o aluzie la vre-un mai vechiu oblăduitor sufletesc al Moldovei. Patriarhul, care dăduse un Mitropolit provinciilor rusești ale Poloniei și altul Chievului, mai târziu Chievului și Lituaniei¹, ar fi făcut pentru Moldoveni doar un

¹ V. Dobrescu, pp. 79-80.

episcop, sufragan al acestora, căci a numi un Mitropolit înseamnă și a recunoaște neatârănarea politică a unei țeri, ceea ce pentru Moldova lui Iurg eră, se va recunoaște, o chestie destul de gingașă, mai ales cu privire la regele Casimir, precum și mai târziu la urmașul lui, Iagello Litvanul, făcut în același timp creștin și rege al Poloniei. Dacă ar fi fost măcar un episcop moldovenesc, n'ar fi jurat urmașul lui Iurg, Petru al Mușatei, credința regelui polon, fie și în Lemberg, în mâinile unui arhiereu străin, Vlădica de Chiev și Lituania¹. Și, în sfârșit, la limanul Nistrului, în Cetatea-Albă, curățită acum de Tatars, în locul unde pătimise și eră îngropat mucenicul Ioan-cel-Nou², ființă o episcopie în legătură cu a Haliciului, — episcopie al cărei trecut, de alminteri, nu se poate restitui, dar care trebuie să fi fost întemeiată în aceleași timpuri care au văzut întemeierea episcopiei românești cu titlul metropolitan din Vicina. Cetatea-Albă, ce e dreptul, nu făcică parte încă din Moldova³, dar se află în raza ei firească de înrăurire și de cucerire viitoare nepărată, și a creă o Mitropolie a Moldovei, uitând această episcopie făcută totuși anume pentru Moldoveni, pentru cei din Țara-de-jos măcar, — se pare un lucru cu neputință⁴.

¹ Hurmuzaki, I², pp. 295-6, no. CCXXXV.

² V. legenda lui în *Rev. pentru ist., arch. și fil.*, III¹, p. 165-74. Cf. Iorgă, *Chilia și Cetatea-Albă*, p. 46 și urm.

³ Cu tot actul lui Iurg pentru Iacșa Litavor, «doctiitor la Cetatea-Albă», pe care și acum — cf. *Studii și doc.*, V, p. 597 și urm., cu Gh. Popovici, în *Prinos Sturdza*, p. 361 și urm. — îl cred fals. Cf. recentul memoriu al d-lui I. Bogdan, în «Analele Academiei Române» pe 1908, despre Inscricțiile dela Cetatea-Albă.

⁴ Cf. Dobrescu, p. 76 și urm., care admite Mitropolia lui Iurg, înțarită de patriarhul din Târnova.